

VARNOSTNI UKREPI

I. VARNOSTNI UKREPI V SISTEMU KAZENSKIH SANKCIJ

1. NASTANEK IN RAZVOJ VARNOSTNIH UKREPOV

- do konca 19. stoletja je bila kazen edina kazenska sankcija, temeljila je na storilčevi krivdi
- sčasoma pa so ugotovili, da **pri nekaterih skupinah storilcev kaznivih dejanj ni mogoče govoriti o krivdi**, zato je **kazen zanje brez učinka**, kljub temu pa je šlo za nevarne storilce, zato so zanje predlagali drugačne ukrepe od kazni – iz tega predloga so se izoblikovali **varnostni ukrepi** (*socio-antropološka šola*)
- sprva so bili **varnostni ukrepi izločilni in zastraševalni**, pomenili so posebno **obliko odvzema prostosti**
- kasneje so se varnostni ukrepi uveljavili kot **kazenske sankcije, ki so povezane z odvzgom prostosti**, sodišče ni moglo več izrekat i varnostnih ukrepov in prostostnih kazni, temveč je izbralo samo eno – to je bil sistem nadomeščanja sankcij ali **vikarirajoči sistem**
- nazadnje so se varnostni ukrepi oblikovali v **ukrepe, ki so imeli kurativno ali preventivno vsebino**, izrekli so se, **da bi se odstranila nevarnost storilca, da bi ponovil dejanje** – takšen koncept je sprejela večina zakonodaj, obdržale so kazen kot temeljno sankcijo, varnostni ukrepi so pomenili dopolnilne sankcije, ki pa jih je bilo mogoče uporabiti kot samostojne, za posebne kategorije storilce
- danes kazensko so varnostni ukrepi **samostojna oblika kazenskih sankcij**, prispevajo k **preprečevanju kaznivih dejanj**, omogočajo **individualizacijo** kazenskih sankcij in daje več možnosti z **resocializacijo** storilca

2. POJEM IN NAMEN VARNOSTNIH UKREPOV

- **varnostni ukrepi** so dopolnilna vrsta kazenskih sankcij, ki se izrečejo poleg kazni, lahko pa tudi namesto nje
- **uporaba varnostnega ukrepa** je vezana na storitev kaznivega dejanja in sodišče ga lahko izreče le, če ugotovi, da je storilec storil kaznivo dejanje, samo včasih je uporaba vezana na težo in naravo kaznivega dejanja
- **temelji razlog za uporabo varnostnega ukrepa** je storilčeva nevarnost zaradi katere obstaja verjetnost, da bo kaznivo dejanje ponavljal – varnostni ukrep se uporablja za odpravo nevarnosti in je moralnoetično neobarvan
- **varnostni ukrep** ni kaznovalni oz. povračilni ukrep, temveč **preventivni ali kurativni ukrep**, katerega vsebina je medicinskem, psihološkem ali drugem obravnavanju storilca, ali v prepovedih, ki jih sodišče naloži storilcu
- pri izvrševanju varnostnih ukrepov je potrebno zagotoviti **spoštovanje temeljnih načel kazenskega prava**, zlasti **načelo zakonitosti** in **načelo omejevanja represije**, treba je **varovati človekove pravice in svoboščine**
- **splošni namen** varnostnih ukrepov je preprečevanje kaznivih dejanj – **usmerjeni so v specialno prevencijo**, saj želijo odpraviti nevarnost, ki jo je storilec pokazal s storitvijo kaznivega dejanja
- **posebni namen** varnostnih ukrepov je **odpraviti stanja ali odstraniti okoliščine**, ki bi lahko **vplivale**, da bi storilec **ponavljal kazniva dejanja**
- varnostni ukrep sme sodišče izreči, če obstaja **vzročna zveza med storjenim kaznivim dejanjem in takšnim stanjem**, ki ga je treba odpraviti, hkrati pa mora **obstajati nevarnost**, da bo storilec zaradi takšnega stanja kaznivo dejanje ponovil
- pri varnostnih ukrepov, ki so povezani z odvzgom prostosti mora biti **teža kaznivega dejanja in stopnja storilčeve duševne motenosti** mora biti takšna, da obstaja nevarnost, da bi **ponovil kakšno hudo kaznivo** dejanje določene vrste (*zoper življenje in telo, spolno nedotakljivost, zoper premoženje...*)

- **posamezni namen** varnostnih ukrepov je namen, ki je značilen za vsak varnostni ukrep posebej
- ob izreku posameznega ukrepa je potrebno upoštevati splošni in posebni namen, ter uporabiti posamezni varnostni ukrep šele, če so podani vsi pogoji za izrek posameznega varnostnega ukrepa
- vedno je treba presoditi, ali kaznivo dejanje in nevarnost storilca opravičujeta uporabo varnostnega ukrepa

3. NEVARNOST STORILCA = MERILO ZA UPORABO VARNOSTNEGA UKREPA

- storilčeva nevarnost je temeljno izhodišče za izrek varnostnega ukrepa
- **nevarnost storilca** je specifično stanje storilca, zaradi katerega utegne ponavljati kazniva dejanja, ko sodišče presoja obstoj nevarnosti, mora upoštevati vrsto, naravo in težo storjenega kaznivega dejanja
- **storilčevo nevarnost opredeljuje zakonik pri posameznem varnostnem ukrepu različno:**
 - pri obveznem psihiatričnem zdravljenju: nevarnost, da bi storil kakšno hudo kaznivo dejanje določene vrste
 - pri odvzemu vozniškega dovoljenja: nevarnost, da bo storilec ponovil kaznivo dejanje v prometu
- z varnostnim ukrepom želimo **odstraniti to specifično nevarnost storilca** s tem, da mu odvzamemo določeno pravico, ali da mu naložimo določeno prepoved oz. obveznost
- ker je uporaba varnostnega ukrepa odvisna od te nevarnosti, je **varnostni ukrep moralno neobarvan ukrep**, je sredstvo za varstvo družbe pred storilcem kaznivega dejanja in pred njegovo nevarnostjo
- varnostni ukrepi povezani z odvzgom prostosti morajo biti povezani z odstranitvijo nevarnosti, in ne smejo predstavljati samovoljne represije
- **osebni varnostni ukrepi** so tisti ukrepi, ki so namenjeni storilcem kaznivega dejanja, **stvarni varnostni ukrepi** so tisti ukrepi, ki se uporabljajo se glede stvari, ki so v zvezi s kaznivim dejanjem

4. RAZMERJE MED VARNOSTNIMI UKREPI IN KAZNIJO

- **skupne značilnosti varnostnih ukrepov in kazni:**
 - kazni in varnostni ukrepi so kazenske sankcije
 - kazni in varnostni ukrepi so sankcije prisilne narave, izvršuje jih država, za storilce pomenita neko zlo
 - temelj za uporabo kazni in varnostnih ukrepov je storjeno kaznivo dejanje, njihova uporaba je dopustna in opravičena le, če je bilo kaznivo dejanje storjeno
 - za kazni in varnostne ukrepe velja načelo zakonitosti, velja pri njihovem določanju (*določeni morajo biti preden je bilo kaznivo dejanje storjeno*) in pri izrekanju (*izreči se smejo, če so določeni z zakonom in ob pogojih določenih z zakonom*)
 - splošni namen kazni in varnostnih ukrepov je preprečevanje kriminalitete
- **razlike:**
 - različen namen:
 - namen kazni je generalna in specialna prevencija ter retribucija
 - namen varnostnih ukrepov je specialna prevencija, usmerjena je v odstranitev nevarnosti storilca
 - različen temelj zaradi katerega se izrekata:
 - temelj za izrek kazni je storilčeva kazenska odgovornost (*prištevnost, krivda*)
 - temelj za izrek varnostnega ukrepa je nevarnost, da bo storilec ponavljal kazniva dejanja
 - različna moralnoetična obarvanost:
 - kazen je vezana na storilčevo krivdo, je izraz očitka, pomeni moralnoetično negativno sodbo o kaznivem dejanju in o storilcu

- varnostni ukrep izhaja iz storilčeve nevarnosti, je vrednostno nevtralen in moralnoetično neobarvan, sodišče ga uporabi, da storilec ne bi ponavljal kaznivih dejanj, da bi se družba pred njim zavarovala
- vpliv teže kaznivega dejanja na izrek kazni
 - kazen se odmeri v sorazmerju s težo kaznivega dejanja in stopnjo storilčeve krivde
 - varnostni ukrepi niso neposredno vezani na težo in stopnjo krivde, razen pri varnostnih ukrepih odvzema prostosti mora obstajati sorazmerje med kršitvijo in sankcijo zanj

II. SISTEMATIKA IN VRSTA VARNOSTNIH UKREPOV PO KZ

1. SISTEMATIKA VARNOSTNIH UKREPOV

- obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zdravstvenem zavodu
- obvezno psihiatrično zdravljenje na prostosti
- obvezno zdravljenje alkoholikov in narkomanov
- prepoved opravljanja poklica
- odvzem voznškega dovoljenja
- odvzem predmetov

2. VRSTE VARNOSTNIH UKREPOV

- tisti, ki so povezani z odvzemom prostosti in tisti ki niso povezani z odvzemom prostosti
- osebni varnostni ukrepi, ki se nanašajo se na osebo storilca in stvarni varnostni ukrepi, ki nanašajo se na kakšen predmet ali stvar, povezano s kaznivim dejanjem
- glede na vsebino so kurativni, obsegajo različne vrste tretmana in prepovedni, obsegajo posamezne prepovedi
- glede na namen so tisti, s katerimi se odpravljajo stanja, ki bi vplivala na ponavljanje kaznivega dejanja in tisti, s katerimi se odpravljajo okoliščine, ki bi vplivale na ponovitev kaznivega dejanja

3. IZREKANJE VARNOSTNIH UKREPOV

- storilcu je mogoče izreči le tiste varnostne ukrepe, ki so **določeni s KZ in ob pogojih, ki jih KZ določa**
- storilcu se sme izreči **eden ali več** varnostnih ukrepov
- praviloma se varnostni ukrep izreka kot **posamični ukrepi poleg drugih kazenskih sankcij**, če sodišče meni, da bo namen kazenske sankcije dosežen le, če bo poleg izrečen še varnostni ukrep (*najpogosteje se izreka poleg kazni*)
- izjemoma se varnostni ukrep izreče kot **samostojna sankcija namesto kazni** – obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zdravstvenem zavodu, obvezno psihiatrično zdravljenje na prostosti, kadar se izrekata neprištevnim
- če sodišče izreče **kazen zapora**, lahko poleg izreči varnostni ukrep obvezno zdravljenje alkoholikov in narkomanov, prepoved opravljanja poklica, odvzem voznškega dovoljenja in odvzem predmetov)
- če sodišče izreče **denarno kazen ali pogojno obsodbo** lahko poleg izreče varnostni ukrep odvzem voznškega dovoljenja in odvzem predmetov
- če sodišče izreče **sodni opomin ali je storilcu odpustilo kazen**, lahko poleg izreče varnostni ukrep odvzem voznškega dovoljenja in odvzem predmetov, če so izpolnjeni pogoji za njun izrek
- sodišče sme **mlajšemu polnoletniku in mladoletniku**, ki mu je izreklo vzgojni ukrep, denarno kazen ali kazen mladoletniškega zapora, izreči vse varnostne ukrepe razen prepovedi opravljanja poklica

III. POSAMEZNE VRSTE VARNOSTNIH UKREPOV

1. OBVEZNO PSIHIATRIČNO ZDRAVLJENJE IN VARSTVO V ZDRAVSTVENEM ZAVODU

- ta varnostni ukrep se izreče **neprištevnim oz. bistveno zmanjšano prištevnim storilcem**, pri katerih obstaja nevarnost, da bo storilec ponavljal kazniva dejanja zaradi svojega abnormnega duševnega stanja
- to je ukrep **kurativne narave** in obsega **medicinsko obravnavanje** storilca
- poseben namen tega ukrepa je **odpraviti storilčevo nevarnost, da bi ponovil kaznivo dejanje**
- za izrek tega ukrepa morajo biti poleg splošnih pogojev **izpolnjeni še posebni pogoji**:
 - storilec je storil dejanje, ki ima objektivne znake kaznivega dejanja, kar je ugotovljeno v kazenskem postopku
 - storilec je bil ob storitvi kaznivega dejanja neprišteven ali bistveno zmanjšano prišteven (*ugotovijo izvedenci*)
 - sodišče na podlagi teže storjenega kaznivega dejanja in stopnje storilčeve duševne motenosti ugotovi, da bi na prostosti lahko storil kakšno hudo kaznivo dejanje (*zoper življenje in telo, spolno nedotakljivost, premoženje*)
 - nevarnost je mogoče odpraviti le z zdravljenjem in varstvom v zdravstvenem zavodu
- **izrekanje ukrepa**: lahko izreče namesto kazni kot samostojna sankcija neprištevnemu storilcu; lahko se izreče poleg kazni storilcu, ki je bistveno zmanjšano prišteven
- **trajanje ukrepa**: sodišče po preteku enega leta odloči ali je izvrševanje ukrepa še potrebno; izvrševanje ukrepa se mora ustaviti, če sodišče ugotovi, da zdravljenje in varstvo nista več potrebna; najdaljše izvrševanje tega ukrepa traja 10 let; če je zdravljenje po poteku tega časa še potrebno, se lahko izvršuje kot medicinski zdravstveni ukrep, ne pa kot kazenska sankcija
- če je čas trajanja izrečenega ukrepa krajši od izrečene kazni zapora, se obsojenec po zdravljenju napoti še na prestajanje še preostale kazni, sodišče pa lahko obsojenca tudi pogojno odpusti

2. OBVEZNO PSIHIATRIČNO ZDRAVLJENJE NA PROSTOSTI

- nov varnostni ukrep, ki so ga narekovala spoznanja sodobne socialne psihiatrije – ugotovili so, da je zdravljenje psihiatričnih bolnikov praviloma bolj uspešno, če se ne izvršuje v zdravstvenem zavodu, ker povečuje izoliranost bolnika od okolja, temveč v bolnikovem normalnem družbenem okolju, ki omogoča njegovo vključitev vanj
- ta ukrep se izreče **neprištevnim storilcem**, pri katerih sodišče ugotovi, da bo takšno zdravljenje zadostovalo, da ne bo ponavljal hudih kaznivih dejanj in **bistveno zmanjšano prištevnim storilcem**, ki so pogojno odpuščeni iz obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu in je zdravljenje na prostosti še potrebno
- **razlika** med obveznim psihiatričnim zdravljenjem na prostosti in obveznim psihiatričnim zdravljenjem in varstvom v zdravstvenem zavodu je, da sodišče pri izrekanju tega ukrepa **ne tehta teže storjenega kaznivega dejanja**, nevarnost ponovitve pa presoja v zvezi s katerimkoli hujšim kaznivim dejanjem
- ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti se lahko zamenja z zdravljenjem v zavodu:
 - če se storilec noče zdraviti na prostosti
 - če zdravljenje samovoljno opusti
 - če zdravljenje na prostosti ni uspešno
- ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja v zavodu pa se lahko zamenja za zdravljenje na prostosti:
 - če je storilec pogojno odpuščen
- **trajanje ukrepa**: obvezno psihiatrično zdravljenje na prostosti sme trajati največ 2 leti od pravnomočnosti sodne odločbe, sodišče po preteku enega leta ponovno odloči o tem ali je ukrep še potreben; če je zdravljenje po preteku dveh let še potrebno, se naprej izvršuje brez prisilne sodne odločbe

3. OBVEZNO ZDRAVLJENJE ALKOHOLIKOV IN NARKOMANOV

- ta ukrep vpliva na okoliščino, ki je povezana s storilčevo delitventnostjo – samo kaznovanje alkoholikov in narkomanov ne zadošča, njihova odvisnost je prevelika in prizadetost prehuda, da bi imela kazen vpliv nanje
- za izvajanje tega ukrepa je bistvenega pomena privolitev bolnika
- **ukrep se lahko izreče ob naslednjih pogojih:**
 - če je storilec obsojen na zapor ali pogojno obsojen na zaporno kazen (*ne če je le denarna kazen ali sodni opomin*)
 - če je storilec storil kaznivo dejanje zaradi odvisnosti od alkohola ali mamil
 - če obstaja vzročna zveza med kaznivim dejanjem in odvisnostjo (*zadošča že posredna vzročna zveza*)
 - če obstaja nevarnost, da bo zaradi odvisnosti ponavljal kazniva dejanja
- ta ukrep se izreče kazensko odgovornim storilcem, ki so odvisni od alkohola ali mamil – izvedenec v kazenskem postopku ugotavlja obstoj odvisnosti, stopnjo, možnost za uspeh zdravljenja in prognozo storilčevega vedenja
- če je storilcu izrečena **kazen zapora**, se ta ukrep se izvršuje v zavodu za izvrševanje kazni, v zdravstvenem ali kakem drugem specializiranem zavodu, čas, ki ga storilec prebije v katerem koli izmed zavodov, se všteje v kazen
- če je storilcu izrečena **pogojna obsodba**, se upošteva predvsem storilčevo pripravljenost za zdravljenje, če storilec ne izpolnjuje obveznosti, se ne začne zdraviti ali zdravljenje opusti, sme sodišče pogojno obsodbo preklicati
- **trajanje tega ukrepa:** če je ukrep izrečen ob kazni zapora traja dokler kazen ni prestana, če je ukrep izrečen ob pogojni obsodbi traja najdlje 2 leti

4. PREPOVED OPRAVLJANJA POKLICA

- s tem ukrepom se prepreči nevarnost, ki izhaja iz okoliščine, da je storilec kaznivega dejanja zlorabil svoj poklic za izvršitev kaznivega dejanja, in iz okoliščine, da bi ga še naprej opravljal
- **ukrep se lahko izreče ob naslednjih pogojih:**
 - če je storilcu izrečena kazen zapora ali pogojna obsodba, v kateri je določen zapor
 - če je neprištevnemu storilcu izrečena samostojna sankcija zdravljenja v zavodu ali na prostosti
 - če je storilec zlorabil svoj poklic, položaj dejavnost ali dolžnost
 - če sodišče sklepa, da bi bilo zaradi te zlorabe nevarno, če bi še naprej opravljal poklic, dejavnost ali dolžnost
- **trajanje ukrepa:** najmanj 1 leto in največ 5 let, od pravnomočnosti sodbe naprej; čas prebit v zaporu ali zdravstvenem zavodu se ne šteje v čas trajanja tega ukrepa; lahko se izreče tudi ob pogojni obsodbi, ki se preklic, če storilec prepoved prekrši; sodišče sme po preteku dveh let od začetka izvrševanja tega ukrepa, na prošnjo obsojenca odločiti, da le-ta preneha

5. ODVZEM VOZNIŠKEGA DOVOLJENJA

- s tem ukrepom se storilcu kaznivega dejanja zoper varnost javnega prometa onemogoči, da bi se udeleževal javnega prometa kot voznik – ta ukrep je mogoče izreči za različne vrste in kategorije vozil
- gre za odvzem že izdanega dovoljenja ali za prepoved izdaje novega, če ga še nima oz. mu je potekla veljavnost
- storilčeva nesposobnost se ugotovi s pomočjo izvedenca
- **ukrep se lahko izreče ob naslednjih pogojih:**
 - če je storilec storil kaznivo dejanje zoper varnost javnega prometa
 - če je sodišče izreklo kazen, pogojno obsodbo, sodni opomin, če je kazen odpustilo, izreklo ukrep obveznega zdravljenja v zavodu ali na prostosti, če je izreklo vzgojni ukrep
 - če je sodišče spoznalo, da storilčeva nadaljnja udeležba v prometu pomeni nevarnost za javni promet zaradi njegove nesposobnosti za varno upravljanje z motornimi vozili

- **trajanje ukrepa:** ukrep traja od 1 do 5 let; čas prebit v zaporu oz. v zdravstvenem zavodu se ne všteje v čas trajanja tega ukrepa; v trajanje pa se všteje čas, za katerega je bilo med kazenskim postopkom obdolžencu vzeto voziško dovoljenje in tudi čas odvzema voziškega dovoljenja v morebitnem postopku zaradi prekrška; po dveh letih lahko sodišče na prošnjo obsojenca določi, da ukrep preneha, če so prenehali razlogi za izrek ukrepa
- po koncu ukrepa sme storilec pridobiti voziško dovoljene na novo ob splošnih pogojih, ki so predpisani za pridobitev posameznih vrst voziških dovoljenj, izpolniti mora vse pogoje za pridobitev voziškega dovoljenja
- sme se izreči tudi ob pogojni obsodbi, ki se preklicé, če se krši prepoved, ki je naložena

6. ODVZEM PREDMETOV

- to je edini **stvarni varnostni ukrep**, sodišče odvzame predmete, zaradi nevarnosti, da bi jih storilec obdržal
- predmeti morajo biti **povezani s kaznivim dejanjem**
- predmeti se smejo odvzeti, če so storilčeva last, drugače pa le, če to zahtevajo splošna varnost ali moralni razlogi
- sodišče sme **odvzeti predmete**, ki so bili uporabljeni za kaznivo dejanje (*orožje, orodje*), ali bili namenjeni za kaznivo dejanje (*predmeti zbrani v ta namen*), ali pa so nastali s kaznivim dejanjem (*ponarejen denar*)
- odvzem predmetov je lahko **obvezen** ali **fakultativen** – obvezen je samo, če tako določa zakon
- predmeti, pridobljeni kot nagrada za storjeno kaznivo dejanje in predmeti, pridobljeni s prodajo ali zamenjavo predmetov, pridobljenih s kaznivim dejanjem, se ne morejo odvzeti s tem varnostnim ukrepom, ampak se lahko odvzamejo v okviru odvzema protipravne premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem
- storilcu je mogoče odvzeti tudi predmete kaznivega dejanja (*predmeti na katerih je bilo storjeno kaznivo dejanje*)